

Rozpraszanie związków fosforu i azotu z produkcji zwierzęcej

**Jerzy Barszczewski, Tomasz Sakowski*,
Anna Kiliszczyk, Ewa Metera***

Instytut Melioracji i Użytków Zielonych w Falentach

*Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt w Jastrzębcu

Wstęp

Nawozy naturalne obornik, gnojówka, gnojowica oraz pomiot ptasi pełnią ważną funkcję nawozową w gospodarstwach o znacznej obsadzie inwentarza.

Sam fakt dużej obsady inwentarza, stanowiącej powyżej 1,0 lub 1,5 SD·ha⁻¹, może powodować nadmierne wnoszenie fosforu i azotu wynikające z wykorzystania zasobów nawozów naturalnych w tym gospodarstwie ze szkodą dla środowiska glebowo-wodnego.

Zazwyczaj te gospodarstwa o dużej obsadzie inwentarza, niezależnie od tego czy jest to bydło [Barszczewski, Wróbel, Wasilewski 2006, Barszczewski 2008], trzoda chlewna [Marcinkowski 2002], czy drób, specjalizując się w chowie prowadzą intensywną produkcję.

Wraz z rosnącą intensywnością produkcji w tych gospodarstwach zmieniają się sposoby żywienia.

Intensywne sposoby żywienia, jak podają Podkański i Sapek [1997], nie zawsze zwiększają wykorzystania fosforu i azotu ze skarmianej paszy powodują wzrost ich zawartości w odchodach, tym samym naruszając równowagę obiegu tych składników w gospodarstwie.

Cel

Celem pracy jest rozpoznanie obiegu fosforu i azotu oraz ich wykorzystanie na różnych poziomach intensywności produkcji trzody chlewnej oraz bydła mlecznego.

Materiały i metody

W pracy wskazującej na dość szeroki problem rozpraszania związków fosforu i azotu z produkcji zwierzęcej, w znacznej części oparto się na materiałach literaturowych, głównie w zakresie chowu trzody chlewnej.

W części z zakresu wykorzystania oraz możliwego rozpraszania badanych składników w wyniku zróżnicowanej intensywności chowu bydła mlecznego oparto się na badaniach w trzech gospodarstwach (Biebrza, Falenty i Jastrzębiec), charakteryzujących się zróżnicowaniem w zakresie areалу użytków zielonych, obsadzie bydła oraz jego wydajności mlecznej krów.

Na bazie zmieniających się dawek żywieniowych i sposobów żywienia oraz wydajności mlecznej krów obliczono bilanse fosforu i azotu, w których po stronie przychodów były ich ładunki pobrane z paszami, a po stronie rozchodów średnia wydajność mleczna krów.

W latach 2003, 2005 zarówno w Biebrzy oraz Falentach w żywieniu bydła duże znaczenie miał okres pastwiskowy. W Jastrzębcu, nie stosowano żywienia pastwiskowego, żywiono stosując TMR z podziałem na trzy grupy technologiczne – tj. na I i II połowę laktacji oraz krowy zasuszone, a w 2008 r na cztery grupy. W 2008 r. w Biebrzy w część stada (w jednej oborze), żywiona była wyłącznie sposobem alkierzowym, a w Falentach zaniechano żywienia pastwiskowego.

Typowe wartości dla N wydalanego przez zwierzęta gospodarskie w % masy ciała

Gatunek zwierząt	Roczne wydalanie N w % (m.c.)
Drób	
Nioska	30
Młoda kura	23
Brojler	40
Trzoda chlewna	
Zwierzę w tuczu	15
Maciora z młodymi	17
Locha w ciąży	7
Bydło mięsne	
Zwierzę opasowe	11
Krowa	12
Bydło mleczne	
Krowa o wydajności 20 kg/dzień	18
Krowa o wydajności 33 kg/dzień	22
Krowa o wydajności 45 kg/dzień	27
Krowa zasuszona, jałówki, cielęta	11

Wpływ różnych diet na retencję azotu podczas tuczu trzody [wg Flis i Sobotka 2005]

	Dieta		
	Kontrola	Poziom białka o 8% niższy w stosunku do kontroli	Poziom białka o 8% niższy w stosunku do kontroli z dodatkiem enzymów β -glukanazy i xylanazy
Pobieranie N [g/dzień]	62,23	57,74	57,15
Wydalenie N [g/dzień]	35,04	30,83	30,41
Retencja N [g/dzień]	27,19	26,91	26,74
Retencja N pobieranego [%]	43,7	46,6	46,8
Białko surowe strawne [%]	77,4	79,6	81,8
Energia strawna [%]	81,5	83,2	84,4

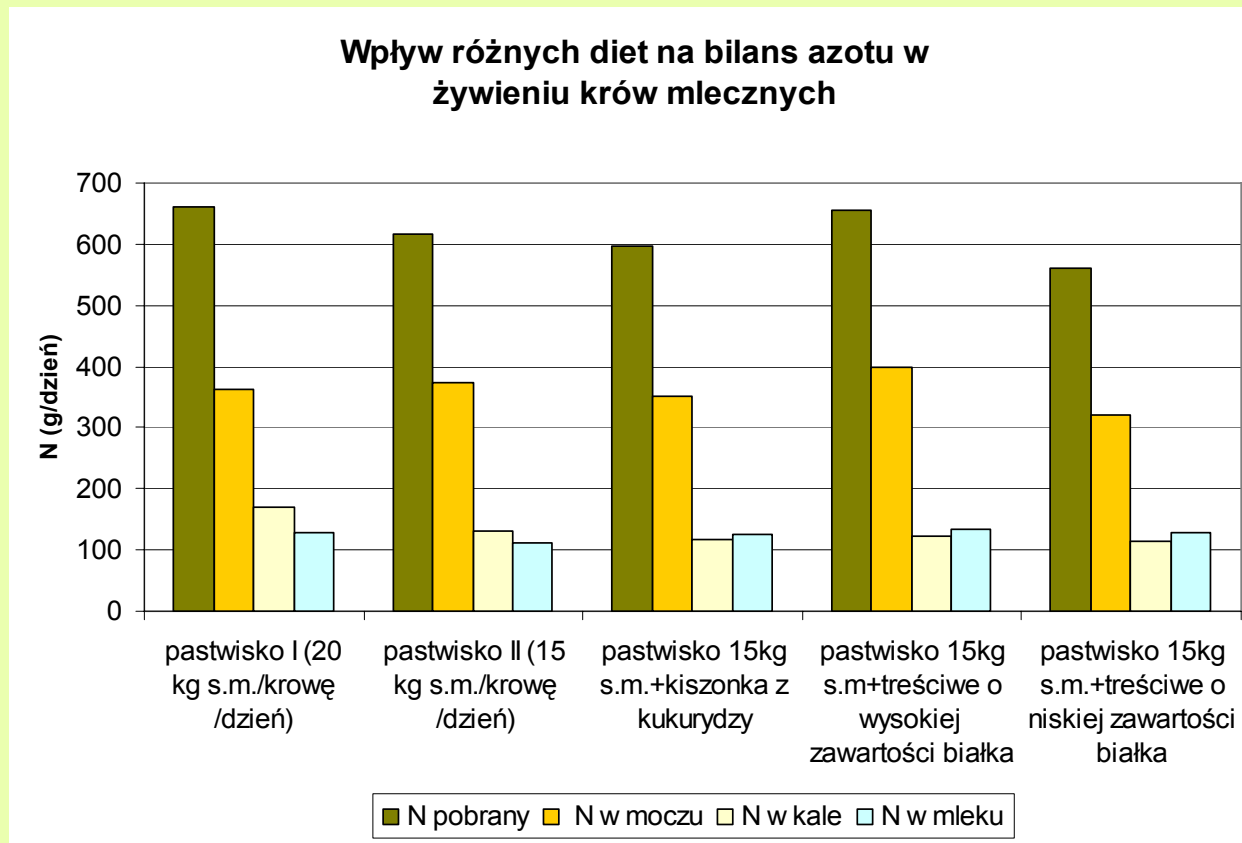
Wpływ ograniczenia energii na wzrost oraz wydalania N i P u świń [wg Grely 2004]

	Poziom energii metabolicznej (EM)			
	Optymalny		Obniżony o 10%	
Płeć tuczników	wieprzki	loszki	wieprzki	loszki
N pobrany podczas tuczu (kg)	6,24	6,03	7,08	6,81
Przyrost masy ciała (g/dzień)	746	773	652	676
N wydany w odchodach (kg)	4,17	3,89	4,94	4,62
N wydany w odchodach (%)	100	100	119	119
P wydany w odchodach (kg)	0,645	0,611	0,782	0,740
P wydany w odchodach (%)	100	100	121	121

Wpływ zawartości fosforu w paszy i dodatku fitazy na wyniki tuczu i wykorzystanie fosforu przez prosięta [wg Pallauf i in. 1991]

Wskaźniki	Zawartość P w paszy [g/kg]			
	4,3	6,2	4,3	4,4
Dodatek fitazy [IE/kg]	-	-	570	1160
Przyrost masy ciała [g/dzień/szt.]	396	443	440	446
Zużycie paszy [kg/kg przyrostu]	1,65	1,52	1,57	1,5
Pozorna strawność P [%]	29,0	50,5	55,1	64,3
Pozorna strawność Ca [%]	56,5	63,3	74,4	79,2
P w surowicy [mmol/l] po 35 dniach	1,99	2,77	2,52	2,68
Wydalenie fosforu [g/dzień]	2,0	2,1	1,3	1,0

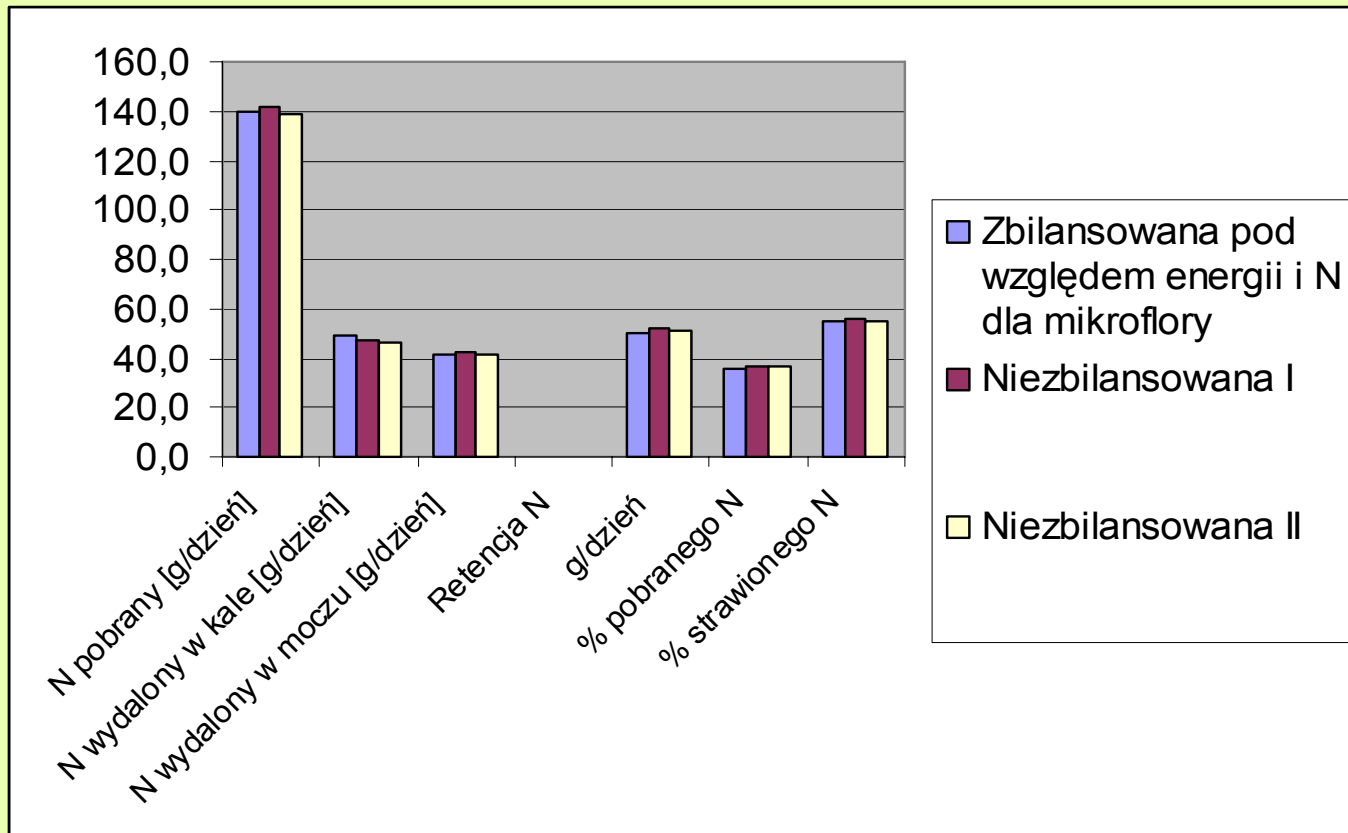
Wpływ różnych diet na bilans azotu w żywieniu krów

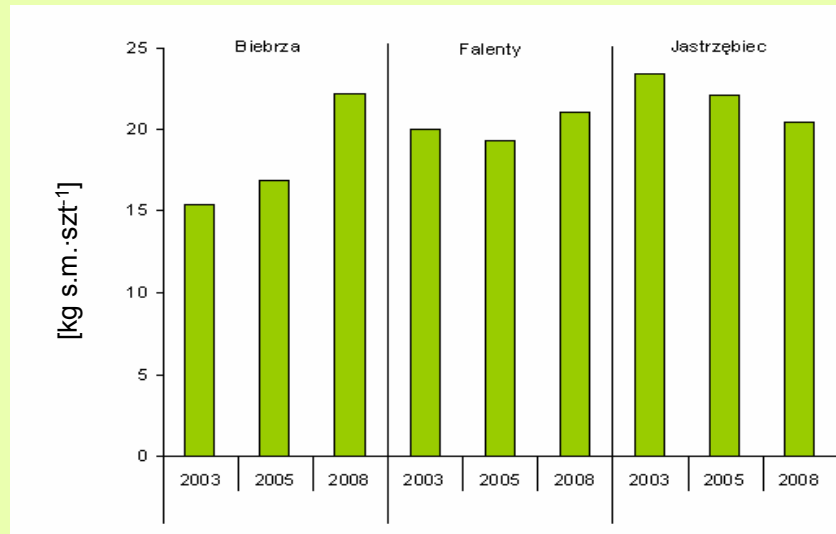
Wpływ zawartości białka ogólnego w paszy pastwiskowej na wydzielanie azotu z mlekiem, kałem i moczem przez krowę mleczną o wadze 550 kg i wydajności mleka 20 kg [wg Kemp i in. 1979]

Zawartość białka ogólnego [g/kg s.m.]	Współczynnik strawności białka ogólnego [%]	Dzienne pobranie azotu [g]	Ilość azotu w		
			mleku [g]	kale [g]	moczu [g]
150	72,0	360	106	101	153
185	76,8	444	106	103	235
220	79,5	528	106	108	314
225	82,0	612	106	110	396

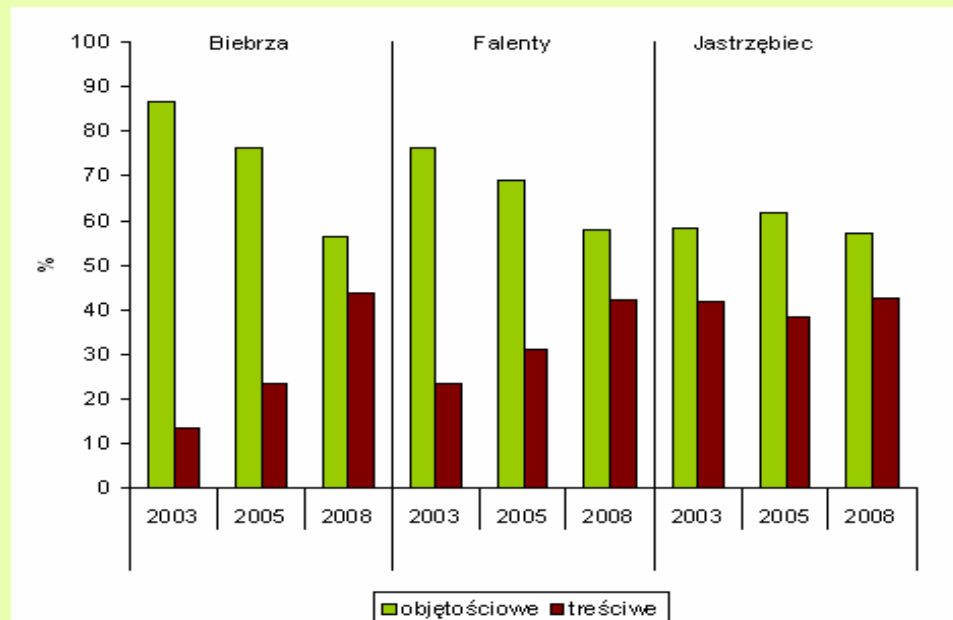
Wpływ różnych poziomów nie zbilansowania stosunku energii do azotu na retencję tego pierwiastka u opasanych byków Belgia Blue. za Valkners i wsp. [2006]

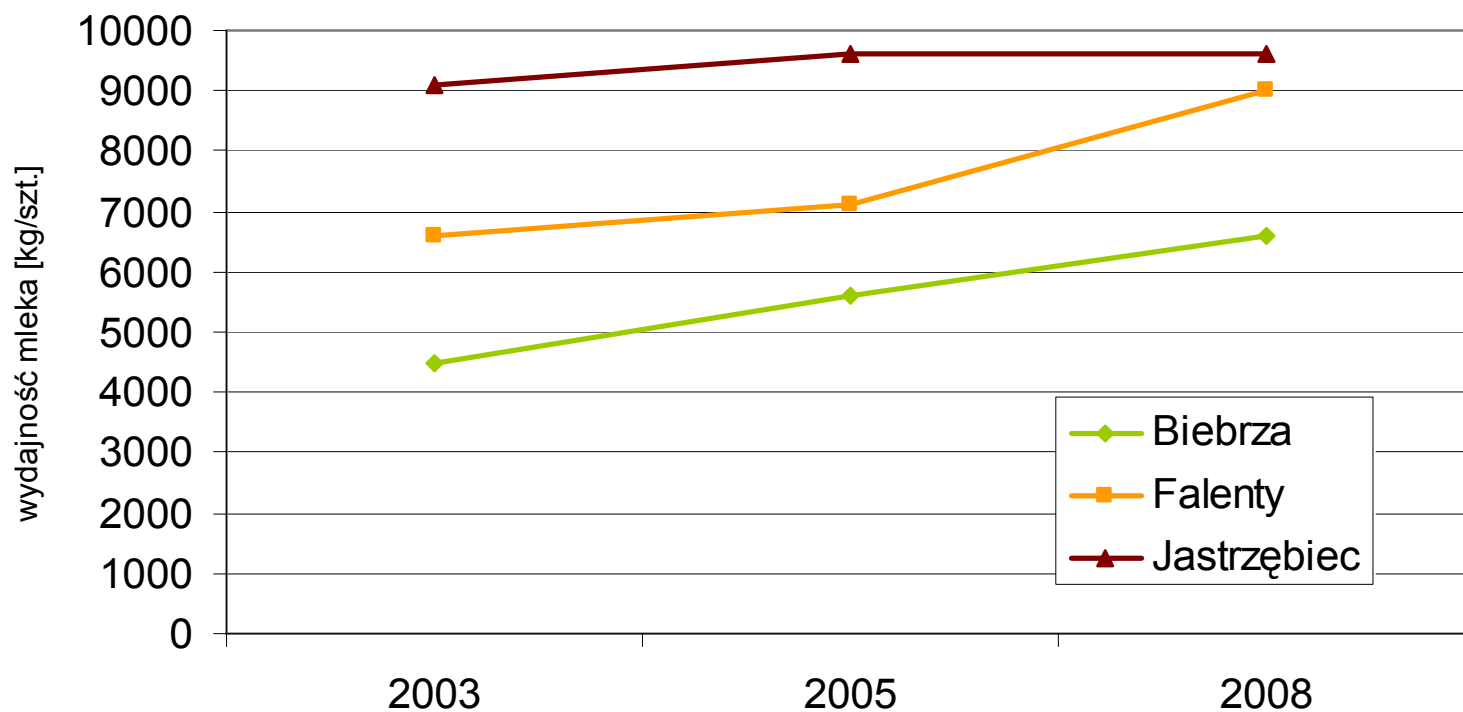
Stosowane dzienne dawki w kg suchej masy

Procentowy udział pasz objętościowych oraz treściwych w dziennych dawkach żywieniowych

Średnia mleczna wydajność krów w poszczególnych gospodarstwach

Roczne bilanse fosforu i azotu w poszczególnych gospodarstwach o zróżnicowanych dawkach żywieniowych oraz wydajności mlecznej krów

Lata	Składowa bilansu	Gospodarstwa					
		Biebrza		Falenty		Jastrzębiec	
		P	N	P	N	P	N
		kg*szt ⁻¹ *rok ⁻¹					
2003	Przychód w paszach						
	objętościowych	14,3	110,3	17,2	118,7	13,6	85,6
	treściowych	6,7	27,8	14,8	61,9	31,0	129,2
	Rozchód w mleku	4,7	24,3	6,9	35,6	9,5	48,6
	Saldo bilansowe	16,2	113,8	25,1	144,9	35,1	166,2
	Wykorzystanie składnika %	22,6	17,6	21,6	19,7	21,2	22,6
	Wydajność mleka w kg-sz ⁻¹ ·rok ⁻¹	4500		6600		9100	
2005	Przychód w paszach						
	objętościowych	13,8	101,0	13,9	88,4	13,2	77,9
	treściowych	12,8	53,3	19,1	79,7	26,7	111,4
	Rozchód w mleku	5,9	30,2	7,5	38,3	10,0	51,3
	Saldo bilansowe	20,7	124,1	25,5	129,8	30,0	138,1
	Wykorzystanie składnika %	22,1	19,6	22,6	22,8	25,0	27,1
	Wydajność mleka w kg-sz ⁻¹ ·rok ⁻¹	5600		7100		9600	
2008	Przychód w paszach						
	objętościowych	16,5	109,1	12,3	87,0	12,0	73,7
	treściowych	17,1	101,4	27,6	119,9	13,2	95,8
	Rozchód w mleku	6,9	35,6	9,5	48,6	10,0	51,3
	Saldo bilansowe	26,7	174,9	30,4	158,3	15,2	118,2
	Wykorzystanie składnika %	20,6	16,9	23,8	23,5	39,6	30,3
	Wydajność mleka w kg-sz ⁻¹ ·rok ⁻¹	6600		9000		9600	

Porównanie rocznych bilansów fosforu i azotu (kg·szt⁻¹·rok⁻¹), w gospodarstwach o wydajności krów 6600, 9000 oraz 9600 kg·szt⁻¹·rok⁻¹

Składowe bilansu	Wydajność 6600				Wydajność 9000						Wydajność 9600	
	Biebrza		Falenty		Falenty		Jastrzębiec		Wisconsin		Jastrzębiec	
	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N
Wniesione w paszy	33,7	210,6	32,1	180,6	39,9	206,9	44,5	214,8	26,0	186,0	25,2	169,5
Wyniesione w mleku	6,9	35,6	6,9	35,6	9,5	48,6	9,5	48,4	8,0 9,5	45,0 48,4	10,0	51,3
Pozostało w Gospodarstwie	26,7	174,9	25,1	144,9	30,4	158,3	35,1	166,2	18,0 16,5	141,0 137,4	15,2	118,2
Wykorzystanie	20,6	16,9	21,6	19,7	23,8	23,5	21,2	22,6	30,8	24,2	39,6	30,3

Zawartość azotu i fosforu w oborniku w Falentach oraz w Biebrzy w % św.m.

	Biebrza		Falenty	
	P	N	P	N
	% św.m.			
2007	0,15	0,71	0,19	0,37
2008	0,12	0,75	0,12	0,31

Podsumowanie:

Ograniczenie wydalania N i P przez zwierzęta gospodarskie można osiągnąć poprzez:

- zbilansowanie dawek pokarmowych ściśle do zapotrzebowania zwierząt w danym cyklu produkcji, jej wielkości, stanu fizjologicznego i wieku
- skarmianie pasz zawierających białko o wysokiej wartości biologicznej
- stosowanie dodatków czystych form aminokwasów, których niedobory limitują bioprzyswajalność białka zawartego w paszach
- zwiększenie dostępności pierwiastków, zwiększając strawność pasz przez obróbkę termiczną oraz dodatki odpowiednich enzymów
- zachowanie właściwego stosunku białkowo-energetycznego w dawkach pokarmowych [Pastuszewska 2004; Potkański 2004; Knowlton i WSP. 2004; Rotz 2004]

Dziękuję za uwagę